

H.P. Rohdes foredrag om Povl Christensen ved Blicher-prisens uddeling

Taler

Hermann Peter Rohde
Kunst- og kulturhistoriker

Dato

11. oktober 1962

1 Når talen er om Blicher, kan det vel ikke være helt ved siden af at indlede med en
lille historie. Eller rettere, jeg står egentlig med to små historier, fortalt mig af de
pågældende selv, som tilsammen giver et ganske godt indtryk af, hvordan vågne
øjne straks bemærkede Povl Christensen, da han første gang dukkede op med
5 sine Blicher-billeder.

Den ene historie begynder på Det kongelige Bibliotek en forårsdag i året 1932.
Om det var i forhallen, i katalogværelset eller i et af kontorerne, tør jeg ikke sige
men et eller andet sted i det store kongelige bibliotek, som det jo i sin tid hed,
10 mødtes to bibliotekarer og kom i snak. Den ene var nu afdøde Victor Madsen,
boghistorikeren og inkunabelforskeren, den anden dr. phil R. Paulli, fra hvem
jeg har det passerede. Victor Madsen var dengang medlem af Det grafiske
Selskabs bestyrelse, og i samtalens løb spurgte han, om ikke Paulli kunne give
ham en idé til en bog, som selskabet kunne udgive — man havde længe ønsket at
15 udgive et eller andet. Dertil svarede Paulli: »Jo, det tror jeg godt, jeg kan — der
er en ung mand ved navn Povl Christensen, som udstiller nogle træsnit til
Blichers »En Landsby degns Dagbog« henne på forårsudstillingen på
Charlottenborg — prøv at gå ned og se på dem — jeg kunne tænke mig, at der
var en idé.«

20 Victor Madsen gik — så — og bogen kom — og Paulli blev takket med et
eksemplar trykt udenfor det sædvanlige oplag, han var nemlig ikke medlem af
Det grafiske Selskab, og oplagets størrelse var nøje afpasset efter antallet af
selskabets medlemmer.

25 Imidlertid var Victor Madsen i sin bestyrelse ikke ene om ideen — ja, såvidt man
kan se, kom han faktisk kun til at slutte op om den sammen med den øvrige
bestyrelse. For nu kommer den anden lille historie:

En af de samme forårsdage i 1932 blev Povl Christensen standset på Kongens Nytorv af maleren Aage Roose et af de andre medlemmer af Det grafiske Selskabs bestyrelse. Han har fortalt mig, hvad han husker om den sag. »Hør Povl — sagde Roose — jeg har set Dine træsnit inde på udstillingen — kunne Du ikke tænke Dig at lade os få dem til en ny udgave af »Landsbydegnet«? Povl Christensen blev henrykt: »Hellere end gerne sagde han — jeg har været hos Herodes og Pilatus for at få nogen til at lave en bog, men der er ingen, der vil. Jeg vil gøre det gratis, om det skal vare.« »Næh, Povl, det skal Du nu ikke, Du skal nok få et honorar, selvom jeg ikke kan love, at det bliver overvældende stort.«

Aage Roose gik så til sin bestyrelse, hvor forslaget vandt almindelig tilslutning. Men der var en lang vej og mange besværligheder, før bogen var færdig. Povl Christensen havde endnu kun skåret en del af illustrationerne, og flere måtte laves om. Da træsnittene endelig forelå, skulle bogen trykkes. Det voldte vanskeligheder. Povl Christensen havde jo arbejdet meget udoktrinært med stokke i forskellige formater, og det var ikke nogen let sag at få skik på den boglige helhed. Allererst blev bogen sendt til et trykkeri i provinsen, men trykkeren der måtte give op, og så blev det Det Berlingske Bogtrykkeri. Også her havde man imidlertid svært ved at finde ud af det, og enden blev, at man bad Povl Christensen selv hjælpe med tilrettelægningen. Det gik udmærket, samarbejdet var det bedste og det blev resultatet, som vi jo nu alle ved, også. I 1933 kunne Det grafiske Selskab udsende »Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog« med træsnit af Povl Christensen til sine medlemmer.

55

*

Med den bog trådte Povl Christensen ind i rækken af Danmarks betydeligste illustratører — og egentlig var det først med den bog, at Blicher, fortælleren Blicher, novellernes forfatter, fandt sin illustratør. »Trækfuglene«s Blicher fandt jo sin i 1914 i Johannes Larsen.

Blicher står her, som i så mange andre retninger, i modsætning til H. C. Andersen. Andersen var lykkebarnet, hvis eventyr allerede i hans egen levetid fandt to fremragende illustratører, den ene bedre end den anden, Vilhelm Pedersen og Frølich. For Blicher gik de anderledes trevent. Der har været betydelige kunstnere, der kunne have illustreret ham. Dalsgaard har tegnet

70 enkelte tegninger til Blicher, Hans Smidth ligeledes — begge havde talentet og den jyske tilknytning. Men ved omstændighedernes ugunst blev det ved tilløb. Andre har forsøgt sig — men først med Povl Christensen kom den store opgave i de rette hænder.

75 Povl Christensen kunne se billederne i Blichers tekst han kunne med sin træsnitteknik, med linespillet, med farven, med de særlige gråvirkninger nærme sig den vemodige, tungsindige stemning, som går igennem. »En Landsbydegns Dagbog«. Og han kunne som tilrettelægger binde billeder og typografi sammen, sa at denne bog er kommet til at stå som en af de smukkeste og mest helstøbte ikke blot i Povl Christensens produktion, men i dansk bogkunst overhovedet.

80

På dette mesterværk sundede Povl Christensen sig. Det er ikke mærkeligt. Det er farligt at debutere så strålende og løfterigt. Der skulle gå syv år, men så vendte han tilbage til Blicher, denne gang med den store samling »Udvalgte Noveller« fra 1941. Også denne bog er et betydeligt arbejde, som viser Povl Christensen 85 midt i en rig udvikling som grafiker. Sammenlignet med »Landsbydeggen« er han nu langt mere frigjort, mere selvstændig i udnyttelsen af træsnittet. I 1933 var han endnu den noget forsigtige og omstændelige, han arbejdede tungere, man sporer mindelser af Johannes Larsen og af den ældre xylografiske teknik med dens tætte streglag. I 1941 er han både blevet mere impulsiv, mere varieret, 90 og er blevet mere optaget af et indtrængende, personligt studium af naturen. Man ser det f.eks. i billederne til »Himmelbjerget« og i det ikke mindst fra teknisk side mesterlige billede til »Juleferierne« med kanen i det forrygende snefog.

95 Udviklingen er ganske direkte registreret i billedet af den læsende Morten i »Landsbydeggen«, som han tog op til ny behandling i 1941. Mens Povl Christensen i 1933 ensidigt lagde vægt på den rolige linjevirkning og lod lysets flamme indgå i og medvirke i det rolige monster, er flammen nu blevet et levende, sitrende væsen, der gnistrer til alle sider og kraftigt fremhæver det 100 omgivende sorte mørke.

Men sideløbende med denne personlige fordybelse i træsnittets muligheder møder man i de »Udvalgte Noveller« en anden stil — specielt i de små vignetter — en tilnærmelse til det gamle folkelige træsnit med dets jævnhed og tendens til 105 forenkling.

De »Udvalgte Noveller« var et glædeligt udtryk for at Povl Christensen ikke blot var modnet som illustratør og grafiker, men at han havde bevaret sin første ungdoms interesse for Blicher. Alligevel blev denne bog noget af en skuffelse. Der er noget underlig koldt og hårdt over den, den er uden intimitet, uden helhed, uden et gennemført samspil mellem typografi og billeder. Denne gang havde Povl Christensen ikke indflydelse på tilrettelægningsen, og det straffede sig

Heldigvis lod han sig ikke gå på af den grund. Tre år senere — i 1944 - vendte han tilbage med et nyt hovedværk af Blicher, »E Bindstouw«, som igen er en forsvarlig boglig helhed, der tåler sammenligningen med Landsbydegnens. I dette arbejde har Povl Christensen i logisk forståelse med teksten — taget den folkelige træsnittone op, som man allerede fandt sporadisk i de »Udvalgte Noveller«, og gennemført den. Med djærv kraft fremtræder figurerne mørke mod en lys baggrund, til tider næsten silhuetaftige; milieu- og naturudmaling må vige, der illustreres summarisk som i de gamle skillingstryk. Alligevel bliver der plads for både lune som i træsnittet med dragonen, der længselsfuldt kigger efter det forsvundne mundstykke til sin pibe — og for vildskab og dramatik som i billedet af de fremstormende kosakker.

Efter »E Bindstouw« gik der seks år — så kom, i 1950, »De tre Helligaftener«. Det er temperamentet — eller skal vi sige vulkanen Povl Christensen i fuldt udbrud. Her er alt sat ind på at illustrere, hvad der ligger i novellen af tempo og kraft. Tekst og billeder lunter ikke fredsommeligt af sted ved siden af hinanden som for det meste ellers i illustrerede bøger. Teksten løber som en fangladning fra side til side, mens billederne eksploderer over den. Virkningen forstærkes af bogens store format og af, at de stærkest bevægede billeder er anbragt parvis overfor hinanden.

I »De tre Helligaftener- kan man måske sige, at illustratoren er gået over optugtelsen, at kunstneren har været stærkere end illustratoren — teksten knuses næsten under vagten af illustrationerne. På den anden side mere eller mindre berettigede indvendinger smuldrer overfor denne vældige billedskabende fantasi og overfor den intense indlevelse i opgaven.

Igen går der et par år, og i 1953 kommer så »Marie«, af Povl Christensens fineste arbejder, hvor han er gået ned til et lille oktav-format, hvor han igen har taget naturstudiet op, og hvor han arbejder med interessante grafiske lysvirkninger. Det er i det hele taget et arbejde, der viser Povl Christensen som

finessernes mand, bl. a. ved den måde hvorpå han lader nogle af billederne gå tværs over to sider, idet hvert billede respekterer satsbredden og ikke nøjagtig fortsætter hinanden der udelades noget, som læseren selv uvilkårligt udfylder.

150

»Marie« er desuden et eksempel på Povl Christensens rykvise, koncentrerede arbejdstempo. Det er ble vet mig fortalt, at han skar samtlige bogens træsnit i løbet af en nat under et ophold i Ringkøbing. — Men så var kaffekanden også på gang natten igennem.

155

En længere pause fulgte — indtil nytårstid i år, da den lille samling tidlige digte af Blicher udkom. Det var påny en udsøgt ting, hvor Povl Christensen har arbejdet med vignetten som et helsidesakkompagnement til teksten. Vignetterne er landskabsbilleder, som han har givet noget af Blichertidens farve ved at gribe tilbage til den faste, prægnante teknik, som Englands store træsnitkunstner Thomas Bewick brugte - dog naturligvis med Povl Christensens personlighed fuldt ud i behold.

160

Povl Christensen er og bliver Povl Christensen.

165

*

Og med disse nylig udkomne digte er vi vist nogenlunde nået til vejs ende med Povl Christensens arbejde som Blicher-illustrator. Hvad han her har ydet, er et livsværk i sig selv — og så er dette arbejde endda kun et enkelt område indenfor hans store grafiske produktion.

170

Det har været et arbejde med Blicher og for Blicher. Povl Christensen kan takke Blicher for en stadig strømmende inspirationskilde — men vi andre kan på Blichers og egne vegne takke for den skat af billeder, som en stor og fantasifuld kunstner har hentet frem — de billeder har gjort dansk kunst rigere, og de har gjort vor læsning af Blicher rigere.

175

Noget af det mærkelige — og mærkeligste — ved Povl Christensen, når man ser tilbage, har været hans evne til at forny sig. Den evne er sjældnere, end man måske skulle tro. Man siger, at der skal mod til at have talent deri ligger bl. a. at man skal have mod til at forny sig. Povl Christensen er et eksempel på en kunstner der stadig og på en lykkelig måde har forstået at afvinde sit talent nye sider — selvom han dog stadig er blevet sig selv lig bag forandringerne. Han har

180

været som en skuespiller, der går fra rolle til rolle — men hvis stemme vi dog genkender gennem alle masker og forklædninger Blicher kunne skrive novellen »Ak! hvor forandret!« den kender vi alle og glæder os til at høre den iaften. Men Povl Christensen har med sit lange, tålmodige, inspirerede, fantasisulde og
190 temperamentsfulde arbejde i Blicher-illustrationens tjeneste skrevet novellen om de lykkelige forandringer — det er den, vi er samlet for at fejre ham for.

*

195 Men — jeg vil gerne have lov at slutte med et men. Et men som er et fremtidsønske. Povl Christensen er i virkeligheden, så underligt det lyder, ret lidt kendt som Blicher-illustrator. Hans navn er berømt — men selve billederne kendes kun af få. De fleste af hans bøger er kun kommet i begrænsede oplag. En bog som hans ungdoms mesterværk »Brudstykker af en Landsbydegns
200 Dagbog« er ikke til at opdrive. Den burde forlængst have været almeneje. Og ligesådan med de bedste af hans øvrige arbejder. Her er noget at indhente.

Og først og sidst: det som ikke rigtig lykkedes i 1941, den klassiske illustrerede udgave af Blichers noveller, den må komme. Illustratoren er der — billederne er
205 der også, ialfald i det væsentlige — det er kun at give Povl Christensen frie hænder til at skabe den Blicher-bog fremfor andre Blicher-bøger, vi alle længes efter.

Vel at mærke: denne gang må det ikke blive bibliofilt og for de få, men en jævn,
210 folkelig bog for de mange som det sømmer sig Blicher.

Kilde

Rohde, H.P.: Povl Christensen og Steen Steensen Blicher - Foredrag holdt ved Blicher-prisens uddeling den 11. oktober 1962 af H.P. Rohde. Udgivet af Blicher-Selskabet.

215

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Foredrag

220

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/h-p-rohdes-foredrag-om-povl-christensen-ved-blicher-prisens-uddeling>